

הרופאים, השתילה, השאלה / נתן אלתרמן

1

שתילת-הלב הראשונה בישראל הצמיחה, כידוע, סכסוך מר בין קרוביו של "התורם" ובין הנהלת בית-החולים. רבים רואים בסכסוך זה, ובטענות הנסערות שנלוו אליו, פרי יצרים פרימיטיביים ותפיסה צרת-אופק, לא של הרופאים, כמובן, אלא רק של הצד שכנגד. בינתיים כאילו שכחו הרוחות, לפחות בתחום הציבורי, הגלוי לעין, אך בשבוע זה נתלקח הענין מחדש, ואם עד כה היה רצון להימנע מלהוסיף על כך כל מה שכבר נאמר בפרשה זו, אין ברירה אלא לעמוד על כמה נקודות שבה.

2

ההתרחשות שהעלתה את הענין מחדש על סדר-היום הציבורי נתחוללה בעת ראיון-פומבי שנערך בהיכל-התרבות, בו הופיעו המנתח ומנהל בית-החולים "ביילינסון" על הבמה, במסגרת מדינית ובידורית של תכנית ה"קאליידוסקופ", יחד עם שלושה שרי-ממשלה וכמה מקהלות ושורת אמנים ומופעיי-מחול, הדגמת פזמונים מתוך הרבינו "משהו-לא-נורמאלי", העומד להיות מוצג באחד התיאטראות, ועוד.

דומה כי מראש אפשר היה לשער כי בקהל, שינהר לחזות בכל אלה, יהיו גם קרובי משפחתו של "תורם הלב", אלמנתו ואחיו, שלא נמנעו, ובצדק, מלבוא ולשמוע שוב, ממקור ראשון, על נסיבות מותו של האח והבעל, אף כי היה עליהם להאזין לכך בתוך שפע של אטראקציות אחרות.

לדעתי, היתה נוכחותם בקהל, בהזדמנות זו, טבעית ומחוייבת המציאות יותר מהופעת הרופאים על הבמה.

מכאן ואילך נתרחשו הדברים כפי שנתרחשו. ההצגה הופרעה על-ידי קרובי-המשפחה, ואף כי אין זה מסימני הסדר הטוב, ייתכן כי הפרעה זו היתה יותר "מסדר" מהשתלבות הרופאים

ושילוב ענין ההשתלה במסגרת קאליידוסקופית זו, שכן המקום הפומבי היא להופעה רפואית כזאת הוא אולי לא אולם־קונצרטים, אלא ועידת רופאים, או אולם־הרצאות של הפאקולטה. אך לא זה עיקר.

3

בשעתו קבע הד"ר קורן, מנהל בית־החולים "ביילינסון", כי הרגשתו היא ש"העתונות יכולה בהחלט לוותר על מחול־השדים מסביב לענין התורם של הלב השתול ולהתרכז בצד החיובי של ההישג המדעי".

אמירה זו מופרכת היא לא רק לגבי המקרה המסויים הזה בלבד.

שכן אותם דברים, הכרוכים במה שד"ר קורן קורא "מחול־שדים", אינם מתיישבים

על־ידי שמדביקים להם כינוי זה או אחר.

הם דברים הקשורים קשר בל־יינתק בכל מה שענין השתלת הלבבות העלה על סדר־היום לא רק אצלנו אלא בעולם כולו. העובדה שהנהלת בית־החולים "ביילינסון" החליטה לפתור את הבעיות הללו על־ידי העלמת שמו של התורם, אשר אווירת הסודיות סביבו הלכה וגברה, מכורח הנסיבות, עד שהיא נהפכה למיבצע לבשי כמעט – עובדה זו עוד אינה מעידה כלום.

לשווא גם ממליץ ד"ר קורן "להתרכז בצד החיובי של ההישג המדעי". צד חיובי זה

הוטעם, כמדומה, במידת הערכה והתלהבות שאין למעלה ממנה, אלא ש"ההישג המדעי" גם הוא עודנו, על אף הכל, בגדר סבך של בעיות שאינן בתחום המדע בלבד. אנו, ההדיוטות, אין לנו אלא מה שאנו מוצאים בכתיב־עת ושעה שאנו שומעים מתוכם כי כל ענין השתלת הלבבות עודו בתחום הניסוי, יותר מאשר בתחום התראפיה, וכי ניסוי זה מעורר "לא רק בעיות רפואיות אלא גם

ובעיקר את הבעיות המוסריות והחברתיות הכרוכות בו", וכי רק שלושה מבין 97 שתול־לב בעולם חיו למעלה מששה חודשים אחרי השתילה, הרינו נוטים לראות גם את ההשתלה שנעשתה ב"ביילינסון" כניסוי ועדיין לא כהישג מכריע, שאפילו כך לא היה זה עשוי לדחות מפניו את כל השאר.

יתר־על־כן, אם כך הדבר, אין לנו ברירה אלא להרהר כי הנהלת בית־החולים

"ביילינסון" היתה מיטיבה לעשות אילו התייחסה לבעיות הללו ביתר הערכה, לפני הניסוי, ואילו השתדלה לבחור וליצור למען ניסוי זה נסיבות ותנאים שהיו מאפשרים יותר גילוי ופחות סוד, שכן מסתבר כי עוד אין לראות בהשתלות־לב מעשה **הצלחה**, אשר לגביו אין בוררים במצבים ואין מתאמצים להכשיר תנאים של ידיעה ושל הסכמה מצד הנוגעים בדבר. עדיין אין זה בגדר מעשה

הצלה, אלא בגדר נסיון מדעי, ויש אומרים אפילו "ניסוי מעבדה", אשר סיכויי אריכות־הימים
לאחריו עדיין אינם גדולים כיום הרבה יותר מאשר לפניו ובלעדיו.
אלא שהנהלת בית־החולים החליטה לאחוז באמצעי אחד בלבד: העלמת שמו של "תורם
הלב", ומכאן נשתלשלו הדברים לידי עמדה קיצונית של איפול ושל התכחשות ושל מריטת עצבים
שתוצאותיהם נראות עכשיו בעין.

4

למעשה אפשר היה לחזות מראש כי ההחלטה לשמור בסוד את שמו של התורם, ויהי מה,
לא יכלה בשום פנים להתבצע בצורה הנכונה מפני מיעוט הברירות שהותירו הניחויים בענין זה.
משום כך, מרגע שהנהלת בית־החולים לא יכלה להכחיש את השערת קרוביו של האיש ונאלצה
להסתפק בעמדה של לא־אישור ולא־הכחשה, נהפכה עמדתה, ולוא גם שלא מרצון, לעמדה של
קשיחות ושל כמעט־התעללות במניעי־יסוד של טבע האדם, שלא היו במקרה זה בשום פנים
מניעים פסולים, אלא אי־יכולת של קרובי האיש המת להשלים עם הספק ורצונם לדעת את האמת.
יש לשים אל לב כי עמדתה ותגובותיה של הנהלת בית־החולים, בענין זה, היו מלוות
מראשיתן נימות החשדה ועלבון לגבי קרוביו של התורם, שהבטיחו וחזרו והבטיחו כי הם
מבקשים את האמת לא כדי לבוא בתביעות ובהאשמות, אלא למען כבוד שמו של הנפטר, על־מנת
שתרומתו תופר ותזכה לתודה ושבתו תדע לפחות כיצד היו נסיבות מותו של אביה. כך טענו
האלמנה והאח.
אך הנהלת בית־החולים ידעה להחליט שדיבורים אלה אינם אלא דברים בטלים, וכי
אחר־כך יבואו הקרובים בתביעות כספיות וכיוצא באלה...
אמנם היה גם נימוק עקרוני לשמירת אלמוניות־התרומה, אך כיוון שברור היה כי הדבר
לא יישמר (ואגב, גם בעולם, כידוע, אין אלמוניות זו נשמרת) נשארה בתקפה המלא הטענה
המוחשית העיקרית: הם יתחילו במעשי סחטנות וידרשו כסף... לשווא העידו עליהם הקרובים
שמים וארץ שאין הם דורשים ולא ידרשו כלום. הנהלת בית־החולים עמדה על שלה.
נעיר כאן בדרך אגב, כי שעה שנתפרסמו בעתונים תצלומי פניהם של האח והאלמנה,
אי־אפשר היה שלא להתרשם עמוקות מן הדמויות הללו. סודות קלסטר־הפנים אולי אינם בגדר
מדע כלל, לעומת מדע ההשתלה, אך התוכחה האילמת שנשקפה מן הפנים הללו העידה כי
הפרימיטיביות וצרות־האופק אולי לא תמיד מצויות במקום שבו אנו מדמים לראותן.

אך העיקר עוד היה מזומן לעתיד. שכן, שעה שהחליטה סוף-סוף הנהלת בית-החולים "ביילינסון", לאחר פנייתו של עורך-דין בענין זה, להיענות ולהודיע לקרובים שאכן בן משפחתם הוא זה שמקרבו נלקח הלב, ואף לצרף מכתב תודה והוקרה וניחומים, לא נעשה הדבר אלא יחד עם קבלת התחייבות חתומה על-ידי הקרובים, בדבר הימנעות מכל תביעות.

התחייבות זו ניתנה בכתב, אף כי קשה לראות באיזו זכות ובאיזו רשות עמדה הנהלת בית-החולים על התחייבות כזאת, לאחר שהיא הסכימה לגלות את שם התורם. קשה להבין באיזו רשות רואה עצמו גוף ציבורי זכאי להסמיך התחייבות כזאת, או כל תנאים שהם, למתן אינפורמציה כזאת, או כל אינפורמציה אחרת, לאחר שאין מניעה עקרונית בכך.

מתוך כל אלה ברור כי שלבים מסויימים בפרשה זו הפכו את מלחמתם של קרובי התורם למאבק על יסודי זכויות אדם.

אכן לא רק זכויות האדם, אלא גם מסורתה המפוארת של הרפואה היהודית סותרת, לכאורה, אפשרות זו, שדווקא בישראל תישמע הדרישה להתרכז רק "בצד החיובי של ההישג המדעי". דומה כי בכל הדברים שנשמעו אצלנו בפרשה זו בזמן האחרון אין לך דברים עמוקים יותר מאלה שהובאו מתוך ההלכה היהודית לענין זה של השתלה, שאין אגב, שום סמיכות בינו ובין אותה מחלוקת בענין נתיחת גוויות. למקרא הדברים שהובאו בפרשת ההשתלה, מפי כמה מורי-הוראה, נוכחת שוב לדעת מה מקופל באוצרות הבינה והדין של אומה זו, אשר ענינים אלה של דיני-נפשות הם חומר שהיא נוקבת בו עד היסוד, אולי משום שאין כעם היהודי בעל נסיון חיים ומוות, ומשום ששאלות אלו, על מה לחיות ועל מה למות, היו לו שאלות יומיום שלא ירדו מן הפרק.

כל העיונים הרווחים כיום בעולם בסוגיות הללו ש"מחוץ להישג המדעי", הם מאותו זמננו ואין הם "עיוניים" בלבד, על סיפור של עידן חדש זה שאנו עומדים לפניו, עידן של הישגי-מדע צפויים, אשר כמה מהם, כגון אלה שבתחום הגנטי, עשויים להציג בעיות חברה-ומוסר חותכות-גורל. עד כה היה האדם ער לסכנה הנשקפת לערכים אלה רק מצד השלטון המדיני, ולא מצד מומחי המדע, אשר הרפלקסים של ההגנה האנושית מפניהם מפותחים פחות לאין-שיעור.

כל יחסנו לסכסוך הזה שבין קרוביו של "תורם הלב" ובין הנהלת בית-החולים טעון שינוי יסודי. שר-הבריאות – אשר הכל מאחלים לו רפואה שלמה ומהירה – הראה יחס נכון שעה שהבטיח לקבל את קרובי משפחתו של "התורם" במשרדו, וייתכן כי יחס נכון זה, אם יתמיד, יסייע לשכך את הרוחות. לשם שיכוך זה, ולא לשם שילהוב-יצרים, נכתבים גם דברים אלה. אם יידעו הקרובים כי הציבור מבין לרוחם, אולי תפוג בהרבה המרירות הצודקת ואולי יתיישבו גם הספיקות.